

RE-3084

M. A. (Part- I) Examination

April / May – 2010

Sanskrit (Principal) : Paper - III

(Dharmashāstra)

(१) याज्ञवल्क्यस्मृतिः (आचारव्यवहाराध्यायौ) – मिताक्षरा सहिता।

(२) अर्थसंग्रहः लौगाक्षिभास्करकृत (संपूर्णम्)

Time : 3 Hours]

[Total Marks : 70/100

सूचना/Instructions :

(१)

नीचे दृष्टावित निशानीवाणी विगतो उत्तरवही पर अवश्य लખवी. Fillup strictly the details of signs on your answer book.	Seat No. :
Name of the Examination :	<input type="text"/>
M. A. (Part - 1)	<input type="text"/>
Name of the Subject :	<input type="text"/>
Sanskrit (Principal) - 3	<input type="text"/>
Subject Code No. : <input type="text"/> 3 <input type="text"/> 0 <input type="text"/> 8 <input type="text"/> 4 Section No. (1, 2,.....) :	<input type="text"/>
<input type="text"/> Nil	<input type="text"/>
	Student's Signature

(२) એક્ષ્ટર્નલ વિદ્યાર્થીઓ માટે કુલ ગુણ-૧૦૦ તથા રેગ્યુલર વિદ્યાર્થીઓ માટે કુલ ગુણ ૭૦ છે.

(2) Total marks are 100 for External students and 70 for Regular students.

૧ ધર્મની વ્યાખ્યા આપી, યાજ્ઞવલ્ક્યસ્મૃતિ અનુસાર ધર્મના જ્ઞાપક હેતુઓની ચર્ચા કરો. ૧૪

1 Give definaiton of Dharma and discuss the 'ધર્મસ્ય જ્ઞાપકહેતવઃ' according to Yagnavalkyasriti. 14

અથવા/OR

૧ સ્મૃતિસાહિત્યનો પરિચય આપી, યાજ્ઞવલ્ક્યસ્મૃતિના વિષય વસ્તુ વિશે વિસ્તારથી જણાવો. ૧૪

1 Give the detail of Smriti liteature and write about the subject matter of Yagnavalkya smriti. 14

- २ (अ) नीचेना परिच्छेदोभांथी कोर्ष पशु बेनुं स्पष्टीकरशु आपो : १०
 2 (a) Explain fully any two of the following passages : 10

- (१) अनेनोक्तेन प्रकारेणात्मानं निष्ठां उत्क्रान्तिकालं नयतीति नैष्ठिकः स यावज्जीवमाचार्यसमीपे वसेत्। ननवेदग्रहणोत्तरकालं स्वतन्त्रो भवेत्। तदभावे तत्पुत्रसमीपे, तदभावे तद्भार्यासमीपे, तद्भावे वैश्वारनेऽपि। अनेनोक्तविधिना देहं सादयन् क्षवयन् विजितेन्द्रियः इन्द्रियजये विशेषप्रयत्नवान्ब्रह्मचारी ब्रह्मलोकमनुत्त्वमाप्नोति। न कदाचिदिह पुनराजायते।
- (२) 'सपिण्डता तु पुरुषे सप्तमे विवन्वर्तते' (मनुः ५/६०) इत्येतदपि वचनं चतुर्थस्य त्रिष्वन्तर्भाव एव घटते, 'चतुर्थस्य पिण्डत्रयव्यापित्वं, वञ्चमस्य पिण्डद्वयव्यापित्वं, षष्ठस्यैकपिण्डव्यापित्वं सप्तमे निवृत्तिः' इति। पितृपात्रेष्वित्येतदपि पितृमुख्यत्वादस्मिन्नेव पक्षे घटते, नान्यथा, प्रपितामहप्रमुखात्वात्। तस्मात् पितृपात्रेषु तत्रैतपात्रं प्रसेचयेदिति वितुः प्रपितामहपात्रं पित्रादिवान्त्रेषु प्रसेचयेदिति।
- (३) 'व्यवहारान्मृतः पश्येत्' (व्य.१) इत्युक्तो व्यवहारः सोऽयमित्ये चतुष्वाच्चतुरंशकल्पनया विवादेशु ऋणादानादिबूपदर्शितो वर्णितः। तत्र 'प्रत्यर्थिनोऽग्रतो लेख्यां इति भाषापादः प्रथमः॥ 'श्रुतार्थस्योत्तरं लेख्यं' इत्युत्तशपादो द्वितीयः। ततः 'अर्थो लखयेत्सद्यः' इति क्रियापादस्तृतीयः। 'तत्सिद्धौ सिद्धिमाप्नोति' इति साध्यसिद्धिवादश्चतुर्थः। यथोक्त- 'वरस्वरं मनुष्याणां स्वार्थविप्रतिपत्तिषु। वाक्यन्यायाव्यवस्थानं व्यवहार उदाहृतः॥
- (४) यदा पितुर्विभागेच्छा स तावदेकःकालः। अपरोऽपि जीवत्यपि पितरि द्रव्यनिःस्पृहे निवृत्तरमणे मातरि च निवृत्तरजस्कायां, पितुरनिच्छायामपि पुत्रच्छयैव विभागो भवति। यथोक्तं नारदेन (१३/३)–'अत उर्ध्वं पितुः पुत्रा विभजेयुर्धनं समम्' इति पित्रोरुर्ध्वं विभणं प्रतिपाद्य–'मातुर्निवृत्ते रजसि प्रत्तासु भगिनीषु च। निवृत्ते चापि रमणे पितर्युपरतस्पृहे॥' इति दर्शितः।

- (ब) याज्ञवल्क्यस्मृति अनुसार संस्कारविशेषं विवेचन करो. १०
 (b) Explain the topic of संस्कार according to the 10
 Yagnavalkyasmriti.

अथवा/OR

- (ब) याज्ञवल्क्य स्मृति अनुसार स्वत्व अटले शुं ? स्वत्वप्राप्तिना उपायोनी यर्था करो १०
 (b) According to Yagnavalkyasmriti what is meant by 10
 स्वत्व ? Discuss means of acquiring स्वत्व.
 (क) नीचेनाभांथी कोर्ष पशु बे विशे नोंध लपो : ८
 (c) Write notes on any two of the following : 8
 (१) गृहस्थधर्मोः। (२) दानप्रकरणम्।
 (३) लिखितं प्रमाणम्। (४) उपनिधि प्रकरणम्।

- ३ नीयेना परिच्छेदोभांथी कोर्ष पशु बेनुं स्पष्टीकरशु आपो : १०
- ३ Explain fully any two of the following passages : 10
- (१) स च यागादिः 'यजेत स्वर्गकामः' इत्यादिवाक्येन स्वर्गमुद्दिश्य पुरुषं प्रति विधीयते। तथा हि। 'यजेत' इत्यत्रास्त्यंशद्वयं यजिधातुः प्रत्ययश्च। प्रत्ययेऽप्यस्त्यंशद्वयं आख्यातत्वं लिङ्त्वं च। तत्राख्यातत्वं दशलकारसाधारणं लिङ्त्वं पुनर्लिङात्रे। उभाभ्यामप्यंशाभ्याम् भावनैवोच्यते।
- (२) प्रयोगप्राशुभावबोधको विधिः प्रयोगविधिः। स याङ्गवाक्यैकवाक्यतापन्नः प्रधानविधिरेव। स हि साङ्गं प्रधानमनुष्ठापयन् विलम्बे प्रमाणाभावाद विलम्बापरपर्यायं प्रयोगप्राशुभावं विधत्ते। न च तदविलम्बेऽपि प्रमाणाभाव इति वाच्यम्। विलम्बे हि अङ्गप्रधानविध्येकवाक्यतावगततत्साहित्यानुपपत्तिः।
- (३) नानासाधनसाध्यक्रियायामेकसाधनप्राप्तावप्राप्तस्यापरसाधनस्य प्रापको विधिर्नियमविधिः। यथाहुः 'विधिरत्यन्तमप्राप्तौ नियमः पाक्षिके सति। तत्र चान्यत्र च प्राप्तौ परिसंख्येति गीयते॥ इति। अस्यार्थः प्रमाणान्तरेणाप्राप्तस्य प्रावको विधिरपूर्वविधिः यथा 'यजेत स्वर्गकामः' इत्यादि। स्वर्गार्थकयागस्य प्रमाणान्तरेणाप्राप्तस्यानेन विधानात्।
- (४) पुरुषस्य निवर्तकं वाक्यं निषेधः। निषेधवाक्यान्तमनर्थहेतुक्रियानिवृत्ति-जनकत्वेनैवार्थवत्त्वात्। तथा हि। यथा विधिः प्रवर्तनां प्रतिवादयन् स्ववर्तकत्वनिर्वाहार्थं विधेयस्य यागादेरिष्टसाधनत्वमाक्षिपन् पुरुषं तत्र प्रवर्तयति, तथा 'न कलञ्जं भक्षयत्' इत्यादिनिषेधोऽपि निवर्तनां प्रतिपादयन् स्वनिवर्तकत्वनिर्वाहार्थं निषेध्यस्य कलञ्जभक्षणस्य वरानिष्टसाधनत्वमाक्षिपन् पुरुषं ततो निवर्तयति।

- ४ अर्थसंग्रह अनुसार विधिनी व्याप्या आपी, विनियोगविधिनी विगते यर्था करो. १०
- 4 Giving the definaiton of 'विधि' discuss विनियोगविधि according to 10
to अर्थसंग्रह

अथवा/OR

- ४ अर्थसंग्रह अनुसार आर्थी भावना अेना अंशो सङ्घित सभज्जवो. १०
- 4 Discuss आर्थीभावना with its अंशs according to अर्थसंग्रहः. 10
- ५ नीयेनाभांथी कोर्ष पशु बे विशे नोंध लपो : ८
- 5 Write notes on any two of the following : 8
- (१) अधिकार विधिः।
- (२) शाब्दीभावना।
- (३) संदंश लक्षणम्।
- (४) अर्थवाद।